

Kegyeleti kérdések a büntetőjogban¹

Reverence issues in criminal law

Fázi László

Dr. PhD, törvényszéki tanácselnök
Nyíregyházi Törvényszék
fazsil@nyiregyhazit.birosag.hu

Fekete Magdolna

Dr. törvényszéki bíró
Nyíregyházi Törvényszék
feketem@nyiregyhazit.birosag.hu

Absztrakt

Cél: A kegyelet büntetőjogi vonatkozásainak bemutatása és a kegyeleti szempontok gyakorlati érvényesülésének vizsgálata.

Módszertan: A jogszabályi környezet és a halálos eredménnyel járó közlekedési balesetek miatt indult büntetőügyek iratainak vizsgálata.

Megállapítások: A szerzők részletesen foglalkoznak a kegyeletsértés vétségének korábbi és hatályos szabályozásával, majd a kegyeleti szempontok eljárási érvényesülésével, végül konkrét példákra utalással a nyomozási gyakorlat helyszíni halottszemlével kapcsolatos anomáliáival.

Érték: A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy indokolt lenne a büntetőeljárás törvény bizonyításra vonatkozó szabályainak módosítása a kegyeleti jog hathatósabb érvényesülésének biztosítása érdekében. A tanulmány arra is felhívja továbbá a figyelmet, hogy a kegyeletsértő felvételek zártan történő kezelésének nincs jogszabályi alapja.

Kulcsszavak: kegyeletsértés vétsége, kegyeleti jog a büntető eljárásjogban, helyszíni szemle, helyszíni halottszemle, zárt ügyiratkezelés

Abstract

Aim: Presentation of the criminal law aspects of the reverence and the examination of practical implementation of the aspects of the issue of reverence.

¹ A cikk elkészítéséhez nyújtott segítségéért köszönettel tartozunk Margitics István nyíregyházi járásbírósnak.

Methodology: Examination of criminal records of the legal environment and fatal road accidents.

Findings: The authors deal in detail with the former and current regulation of the misdemeanour of contempt, then with the procedural application of the aspects of reverence, and finally with reference to concrete examples with the anomalies of the investigative practice related to the on-site examination of the dead.

Value: The authors draw attention to the fact that it would be justified to amend the rules of evidence in the Code of Criminal Procedure in order to ensure a more effective enforcement of the right to reverence. The study also draws attention to the fact that there is no legal basis for the closed handling of contempt recordings.

Keywords: misdemeanour of contempt, the right of reverence in criminal procedure, on-site inspection, on-site examination of the dead, sealed case management

Bevezetés

„Jóllehet sokan szidalmazzák a halottakon való siralmat, de miért hogy ezt az indulatot a természetnek Istene oltotta belénk, azt mondom, hogy a halottakon való mértékletes siralom nincsen sem Istennek, sem az ő igéjének ellene.” (Károli, 2019). Nekünk, még élőknek, azonban kötelezettségeink is vannak a halottakkal szemben. Legelőször is a halottak emlékének tiszteletben tartásáról való gondoskodás, amihez a kegyelet jogi érvényesülésének biztosítása is hozzátartozik, amely jóval többet jelent a végtisztesség jogi szabályozásánál (Törő, 1991). A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy ez napjainkban miként érvényesül a büntetőjogi szabályozásban és a gyakorlatban.

A kegyelet büntető anyagi jogi jelentősége

Kegyelet alatt köznapi értelemben az elhunyt személy iránti tiszteletet értjük, amely érzés azáltal válik jogi jelentőségűvé, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:4. §-a értelmében az ember jogképessége a halálával megszűnik, amelynek „*megszűnésével már nem beszélhetünk személyiségi jogokról*” (Görög, 2005). Ezért a Ptk. szerint a meghalt ember emlékének megsértése miatt a hozzátartozója vagy az fordulhat bírósághoz, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.²

2 Ptk. 2:50. § (1) bekezdés.

Ennek megfelelően a halottat vagy az emlékét sértő magatartás speciális büntetőjogi védelmet igényel, ami nem újkeletű felismerés, hiszen már az első büntető törvénykönyvünk is külön rendelkezett a holtak ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés büntetendőségéről, amely miatt a „*bűnvádi eljárás megindítása [...] a megholtak gyermekei, szülői, testvérei vagy házastársa által [volt] indítványozható.*”³ A „*meghalt embernek vagy emlékének meggyalázása*” azonban csak 1914-ben vált sui generis bűncselekménnyé a becsület védelméről szóló XLI. törvénycikk elfogadásával, amely szerint a „*meghalt embernek vagy emlékének meggyalázása vétség*”⁴, miután „*az emlék mocsoktalan megőrzéséhez fűződő általános emberi érzület mindenestre jogi védelemre méltó érdek s így az azt sértő cselekmény, különösen ha alkalmas arra, hogy széles rétegekben recenzust keltsen, a büntetést érdemlők közé tartozik*” (Angyal, 1927). A bűncselekmény elkövetési magatartását jelentő meggyalázáson pedig olyan cselekményt értettek, „*amely – ha élő személy ellen követett volna el – rágalmozásként vagy becsületsértésként volna büntetendő*” (Angyal, 1927).

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 268. §-a szerint: „*Halottnak vagy emlékének meggyalázása a 266.⁵ és a 267.⁶ §-ban foglalt megkülönböztetés szerint, az ott meghatározott büntetés-sel büntetendő.*” A „*halottnak vagy emlékének meggyalázása*” megnevezésű bűncselekmény ekképpen történt minősítésének oka pedig a törvény miniszteri indokolása szerint a következő volt: „*A halott ember nem személy már; a tulajdonságairól, magatartásáról a társadalmi környezetében kialakult értékítélet csupán az emlékéhez fűződik; így az emléke ellen elkövetett támadás tulajdonképpen nem rágalmozás vagy becsületsértés. Az ilyen cselekmény elkövetési magatartása azonban igen közel esik a becsületet mint jogi tárgyat sértő bűntettekéhez, emellett közvetve a hozzátartozók becsületét is érinti. Ezért, gyakorlati okokból, a becsület büntetőjogi védelmének keretében kell a holtak emléke ellen intézett támadásokat szabályozni. A halottal szembeni megvetést ki lehet fejezni mind a róla az emberek tudatában kialakult értékítélet bizonyos irányú beállításával, mind pedig a halott emlékének szolgálatára rendelt tárgyak, különösen a síremlék meggyalázásával. Ezért a bűncselekmény az utóbbi módon is elkövethető.*” (Popovics, 1962).

A büntető (anyagi) jogalkotásunk azóta is ennek nyomdokán haladva szabályozza – lényegileg változatlanul – az ilyen magatartást „*kegyeletsértés*”

3 A magyar büntetőtörvénykönyvről szóló 1878. évi V. törvénycikk 273. §.

4 1914. évi XLI. törvénycikk 22. §.

5 Rágalmazás.

6 Becsületsértés.

megnevezés mellett. A Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: korábbi Btk.) 181. §-a szerint: „Aki halottat vagy emlékét a 179.⁷ vagy a 180.⁸ §-ban meghatározott módon meggyalázza, vétséget követ el, és az ott meghatározott büntetéssel büntetendő.” A korabeli tankönyv szerint azért, mert: „Az ember a társadalmi megbecsülését a társadalom érdekében végzett kötelesség teljesítésével, cselekedeteivel vívja ki. A megbecsülés azonban nem szűnik meg a halállal, s így nincs ok arra, hogy a halott emlékének büntetőjogi védelmét megtagadjuk. A törvény védelemben részesíti az ember jogalanyiségének megszűnése után a halott emlékét, a róla életében kialakult társadalmi értékítéletet is. A bűncselekmény jogi tárgya tehát a halott emlékében megnyilvánuló társadalmi megbecsülés és a hozzátartozók kegyeletérzése.” (Bodgál & Pintér, 1981). Az ennek megfelelő korabeli bírói gyakorlat szerint amennyiben „a vádlott a temetőben levő síremlékeket megrongálja, magatartása a rongáláson túlmenően a kegyeletsértés vétségét is megvalósítja” (Czili & Mátyás, 1984).

A hatályos Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 228. §-a szerint pedig: „Aki halottat vagy emlékét a 226.⁹ vagy a 227.¹⁰ §-ban meghatározott módon meggyalázza, vétség miatt az ott meghatározott büntetéssel büntetendő.” A törvény miniszteri indokolása szerint: „A bűncselekmény jogi tárgya a halott emlékében megnyilvánuló társadalmi megbecsülés és a hozzátartozók kegyeletérzése. A bűncselekmény elkövetési magatartása a halottnak vagy emlékének meggyalázása. Ezen olyam magatartás értendő, amely – ha élő személy sérelmére követték volna el – rágalalmazásként vagy becsületsértésként lenne büntetendő.”¹¹ Ennek megfelelően az irányadónak tekinthető jogirodalmi álláspont szerint „a kegyeletsértés jogi tárgya: a halott emlékében megnyilvánuló társadalmi megbecsülés és a hozzátartozók kegyelete. A kegyelet fogalmilag az elhunyt személye iránti tisztelet érzése, a kegyeletsértés pedig ezt az érzést sértő magatartás” (Kónya, 2017). Ezért például a másodfokú bíróság konkrét ügyben kifejtett álláspontja szerint „a vádlott azon magatartása, hogy a magánvádló édesanyjának síremléke elé mintegy 30 centiméter távolságra ültetett növényeket kiszedett, illetve a sírhely körüli terméskövet felszedte a szomszéd sírhely átalakítása során, nem értékelhető kegyeletsértőnek, mivel az a halottat vagy emlékét, illetve a hozzátartozó kegyeleti érzését meggyalázó magatartásként nem értékelhető.”¹²

7 Rágalmazás.

8 Becsületsértés.

9 Rágalmazás.

10 Becsületsértés.

11 Törvények, rendeletek indokolása, 2012. évi C. törvény 228. §-ához fűzött indokolás.

12 Nyíregyházi Törvényszék Bf.239/2018/5. számú ítélet 3.

A bűncselekmény büntetendővé nyilvánítása óta tehát lényegileg változatlan tényállásról van szó. Az egyedüli változást pusztán az jelenti, hogy ma már nem tekinthetjük érvényesnek Angyal Pál azon megállapítását, amely szerint a törvény „*az indítványtételre jogosultak körének meghatározásával közvetve kimondja azt is, hogy e cselekmény csak addig minősül bűncselekménnyé, amíg az elhaltnak elődje, gyermeke, unokája, testvére vagy házastársa él*” (Angyal, 1927). A Btk. 231. §-ának (3) bekezdése szerint ugyanis a kegyeletsértés miatti magánindítványt az elhalt hozzátartozója vagy örököse terjesztheti elő, és a Btk. értelmező rendelkezése szerinti hozzátartozó fogalma¹³ jóval szélesebb személyi kört ölel fel annál, mint akiket az 1914. évi XLI. törvénycikk a meghalt embernek vagy emlékének meggyalázása miatt magánindítvány előterjesztésére feljogosított. Ennek jelentőségét a magunk részéről elsősorban abban látjuk, hogy a bűncselekmény elsődleges jogi tárgyának nem a halott emlékében megnyilvánuló társadalmi megbecsülését, hanem a halott ember személyiségi jogainak halála után is tovább élő megsértését tartjuk (Petrik, 2013), miután ellenkező esetben a kegyelet jogi védelmének indokoltságát nem alkotmányos alapon, hanem a viszonylagosnak tekinthető társadalmi értékítéllettől függően kellene megítélnünk, amennyiben a társadalmi megbecsülés alatt azt értjük, „*amit a személy a társadalom szempontjából pozitív cselekedeteivel vívott ki*”¹⁴, miközben „*az elhunyt személyiségi jogai kifejezés nem csupán fogalmi paradoxon*” (Görög, 2005). Így természetesen azzal az állásponttal sem tudunk egyetérteni, „*hogy amennyiben már nincs büntetőigény érvényesítésére jogosult, akkor az ilyen magatartás társadalomra veszélyessége eleve nem áll fenn.*”¹⁵ Ennek megítélésénél a magunk részéről még ma is Tokaji Géza azon álláspontját tudjuk irányadónak tekinteni, amely szerint „*társadalomra veszélyes az olyan jogtárgysértő vagy veszélyeztető cselekmény, amely megfelelő társadalmi előnnyel nincs, vagy kellőképpen nincs kompenzálva*” (Tokaji, 1984).

Ezért a sajnálatosan rendre előforduló sírrongálásokra is figyelemmel¹⁶ természetesen jelentősnek tartjuk azt is, hogy a kegyeleti szempontok továbbra sem csak a hagyományosan kegyeletsértésként definiált magatartások bűncselekménnyé minősítésében nyilvánulnak meg, hanem abban is, hogy – a korábbi Btk.

13 Btk. 459. § (1) bekezdés 14. pont.

14 EBH2015. B.29. [70].

15 Uo. [71].

16 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében például 2015 márciusában a hodászai, 2019 februárjában a nyírtassi köztemetőben követtek el ilyen bűncselekményeket (URL1).

szabályozásával egyezően¹⁷ – a Btk. a holttesten levő tárgyra, illetve a temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyra elkövetett lopást¹⁸, és az ilyen elkövetési tárgyak megrongálását¹⁹ is minősítő körülményként szabályozza. Ennek alkalmazása szempontjából a temető és a temetkezési emlékhely fogalmának megítélése szempontjából a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény értelmezése²⁰ irányadó, míg a halott emlékének rendelt tárgynak azt tekinthetjük, „*mely bizonyos állandósággal bír, mint a sírkő vagy a fejfa; a csupán időleges díszítésre szánt tárgyak (a koszorú vagy a gyertya) nem tartoznak ide. A síroknál felállított fejfák, síremlékek mindaddig, míg ott állnak, a holtak emlékére rendelt tárgyak, s e minőségük nem függ attól, hogy el vannak-e látva felírással, vagy sem, vagy a rajtuk volt felírás esetleg már megkopott vagy elenyészett*” (Akác, 2017). Ezáltal ugyanis bizonyos fokig megvalósultnak tekinthető Angyal Pál de lege ferenda megfogalmazott azon felvetése, „*hogy legalább a feltűnően durva módon elkövetett meggyalázás esetében, amennyiben az közbotrányt okoz [...], nem kellene-e e vétséget a hivatalból üldözendők közé iktatni*” (Angyal, 1927).

Ezért a kétszeres értékelés tilalmának elvére figyelemmel – irányadónak tekinthető bírói gyakorlat hiányában – legfeljebb az lehetne kérdéses, hogy a rongálás szóban forgó esete mellett megállapítható-e a kegyeletsértés vétségének elkövetése is. Az eltérő jogi tárgyat sértő bűncselekményekre, illetve a többszörös tényállásszerűsége tekintettel azonban véleményünk szerint nincs dogmatikai akadálya a valóságos alaki halmazat megállapításának, amennyiben a vagyon elleni bűncselekményt is megvalósító magatartás motívuma kifejezetten a halott emlékének meggyalázása, aminek nem szükségképpen eszközcselekménye a halott emlékére rendelt tárgy megrongálása, miután ennek súlyosabb minősítésében és büntetési tételében pusztán az ilyen cselekmény fokozottabb társadalomra veszélyessége tükröződik. Az elhalt magánindítványt előterjesztő hozzátartozói számára pedig nem lehet közömbös a vagyoni károkozásen túlmenő bűncselekmény miatti felelősségre vonás.

17 Korábbi Btk. 316. § (4) bekezdésének a 2001. évi CXXI. törvény 70. §-ával bevezetett b/4. pontja, amelynek indokolása szerint: „*A törvény a megszorított támadásokra tekintettel, a lopás minősített esetei között nevesíti a vallási tisztelet tárgyára, illetve a vallási szertartás végzésére szolgáló, illetve a kegyelet körébe tartozó tárgyra elkövetett lopást. A fokozott védelmet indokolja az is, hogy az ilyen tárgyak az állampolgárok Alkotmányban biztosított vallásszabadságának a gyakorlásához kapcsolódnak, továbbá a nagy nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken e tárgyak a lopásokkal szemben - éppen szakrális jellegükre tekintettel - nehezen védhetők.*”

18 Btk. 370. § (3) bekezdés bd) alpont.

19 Btk. 371. § (3) bekezdés bc) alpont.

20 1999. évi XLIII. törvény 3. §-ának a-c) pontjai.

A kegyeleti jog a büntető eljárásjogban

Az anyagi jogi tradíciókhoz képest a büntető eljárásjogban a kegyeleti jog előfordulásával a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: korábbi Be.) találkozhatunk először, amely a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezések körében előírta, hogy a bizonyítási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani.²¹ Ezen túl azonban a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) elfogadásáig a kegyeleti jog védelmének egyéb kérdése figyelmen kívül maradt, hiszen a korábbi jogszabályok szerint védekezési jogának korlátjaként kizárólag a hamis vád következményeire kellett figyelmeztetni a terheltet. A Be. 185. § (1) bekezdésének d) pontja szerint azonban a terheltet arra is figyelmeztetni kell, hogy *„kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet”*. Az erre is kiterjedő figyelmeztetés előírása kétségkívül előrelépés a korábbi szabályozatlansághoz képest, amivel kapcsolatban csak amiatt sajnálkozhatunk, hogy a jogalkotó megállt félúton, amikor csupán a hamis tényállítással történő kegyeletsértés tilalmára vonatkozó figyelmeztetést írta elő a jogalkalmazónak. A kegyeletsértés ugyanis – annak törvényi tényállásából következően – nem csupán hamis tényállítással, hanem a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használatával is megvalósulhat, amire a terhelti figyelmeztetés nem terjed ki, noha legalább annyira sértheti a kegyeleti érzést, mint a hamis tény állítása, hiszen az embernek a becsülete és a jó hírnévhez való joga²² *„nem hal meg vele együtt”* (Zlinszky, 2005).

Sajnálattal állapíthatjuk meg továbbá azt is, hogy a bizonyítás törvényességére vonatkozó hatályos szabályozás elfogadásával a jogalkotó kétségkívül vizs­szább lépett a korábbi Be. szóban forgó rendelkezésihez képest azáltal, hogy mellőzte annak a személyiségi jogok és a kegyeleti jog tiszteletben tartásának kötelezettségére vonatkozó rendelkezéseit. Ennek hiányát pedig annak ellenére sem pótolja az alapvető jogok körében az emberi méltóság kötelező tiszteletben tartásának előírása²³, hogy *„a kegyeleti jog az emberi méltósághoz való jog részeként érvényesül, az emberi méltósághoz való jog részleges továbbélését jelenti a halál bekövetkezte után. A kegyeleti jog részben az emberi méltóság egykori meglétéhez kapcsolódó védelmi igényt foglal magában, amely az elhunyt személyt az emberi nemhez való tartozás alapján illeti meg. A kegyeleti jog – mint az emberi méltósághoz való jognak a halál után is fennmaradó eleme*

21 Korábbi Be. 77. § (2) bekezdés.

22 Ptk. 2:43. § d) pontja.

23 Be. 2. § (1) bekezdés: *„A büntetőeljárásban tiszteletben kell tartani mindenkinek az emberi méltóságát.”*

– az elhunyt személy élete során megszerzett erkölcsi, személyes és társadalmi megítélésének védelmét biztosítja. (ABH 2008, 3136)”²⁴. A törvényszöveg kontextusában azonban az emberi méltóság tiszteletben tartásának előírása élő személyekre vonatkozatható. További visszalépésnek tekinthető továbbá az is, hogy a korábbi Be. kifejezett rendelkezése szerint a szemléről, a bizonyítási kísérletről és a felismerésre bemutatásról készült kép- vagy hangfelvétel az eredeti célon kívül más célra nem volt használható.²⁵ Ilyen vagy ennek megfelelő korlátozást viszont keresve sem találhatunk a Be. rendelkezései között, holott ezen bizonyítási eszközök célhoz kötött felhasználhatóságának előírása a továbbiakból kitűnően már csak kegyeleti okból sem tekinthető mellékes szempontnak, amit nem pótolhat a törvény preambuluma, hiszen ennek csak a vitás jogértelmezési kérdés eldöntésekor tulajdoníthat jelentőségét a bíróság²⁶, mivel a nyilvánvaló szabályozási hiányosság nem pótolható.

A kegyelet érvényesülése a nyomozási gyakorlatban

A halálos eredménnyel járó bűncselekmény gyanúja esetén ugyanis, az annak helyszínén tartott szemle során, jellemzően sor kerül halottszemlére, s ennek végzésekor az elhalt lemeztelenítésére, és ilyen állapotban a lefényképezésére is, amely felvételek aztán a szemléről készült jegyzőkönyv csatolmányaként a nyomozási iratok részévé válnak, így az általunk gyakorta tárgyalt halálos közúti balesetek helyszínelése során készült felvételek is, ami azonban nem feltétlenül tekinthető szükségszerűnek a következők miatt.

A Be. irányadó rendelkezése szerint a szemlén fel kell kutatni és össze kell gyűjteni a tárgyi bizonyítási eszközöket, és gondoskodni kell a megfelelő módon történő megőrzésükről. A szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell, így különösen a szemletárgy felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét és állapotát. A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, rögzítése és biztosítása során úgy kell eljárni, hogy az eljárási szabályok megtartása utólag is ellenőrizhető legyen. A szemle tárgyáról, ha lehetséges és szükséges kép- és hangfelvételt, rajzot vagy vázlatot kell készíteni, és azt a jegyzőkönyvhöz kell csatolni.²⁷ A felvétel készítése tehát nem pusztán lehetősége, hanem kifejezetten kötelessége a szemlét tartó nyomozó hatóságnak, amit még nyomatékosabbá tesz az a körülmény, hogy a bizonyítási kísérletre és

24 3296/2019. (XI. 18.) AB határozat. Indokolás [48] ABH 2019. 30. szám 2011.

25 Korábbi Be. 123. § (5) bekezdés. (A 2002. évi I. törvénnyel beiktatott módosítás.)

26 Magyarország Alaptörvénye 28. cikk.

27 Be. 207. § (2) bekezdés.

a felismerésre bemutatásra vonatkozó közös szabályok között a Be. még egyszer előírja, hogy a szemléről, a bizonyítási kísérletről és a felismerésre bemutatásról – lehetőség szerint – kép- és hangfelvételt kell készíteni.²⁸ Ez egyébként magától értetődik, hiszen a szemle „rendeltesét csak akkor képes betölteni, ha az észlelt és bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket minden részletre kiterjedően rögzítik. [...] A jegyzőkönyvet a jobb megérthetőség vagy a szemléletesség érdekében lehetőség szerint szükséges, illetve célszerű kiegészíteni helyszínvázlattal, fényképfelvételekkel, hangfelvételekkel, illetőleg olyan technikai megoldásokkal, amely az adott esetben megőrzi, reprodukálhatóvá teszi a szemlén nyert bizonyítási eszközt, és a szemle lefolyását. A rögzítés e módozatainak különös jelentősége a helyszíni szemle esetében van, tekintve a helyszín – tárgyainak, az észlelhető nyomoknak – óhatatlan változása folytán az esetek nagy százalékában ez a szemle megbízható eredménnyel nem ismételtető meg. Ez a körülmény a szakszerűség szempontjából is hangsúlyos, a szemlén elmulasztott észlelések utóbb már rendszerint nem pótolhatók” (Belegi, 2019).

Ennek rendőrségi gyakorlatában azonban például a következő esetekkel találkozunk az elmúlt években.

2015. január 25-én a Nyíregyháza belterületén közlekedő menetrendszerű autóbusz a hajnali órákban elütötte az úttesten, a kijelölt gyalogos átkelőhelyen áthaladó sértett nőt, aki az ennek során elszenvedett súlyos sérülések következtében a baleset helyszínén életét veszítette. Az ezt követő helyszíni szemle keretében elvégzett halottszemle során az elhalálozott nőről 47 db fényképfelvétel készült, amelyek között öt fényképen csaknem teljesen lemezeltített helyzetben látható.²⁹ A halál okát, a sérülések tényét és azok lehetséges keletkezési mechanizmusát természetesen az igazságügyi orvosszakértői vélemény alapján állapította meg a bíróság.³⁰

2016. szeptember 5-én a Ludastó irányából Geszteréd felé közlekedő – 51 utast szállító – iskolabusz az útkanyarulatban összeütközött a vele szemben közlekedő kistehergépkocsival. Az ütközés során elszenvedett sérülések következtében a kistehergépkocsi vezetője és egyik utasa a helyszínen életét veszítette, s további 26 személy is megsérült, akik közül két sértett sérülései maradandó fogyatékossgát eredményeztek. A helyszíni szemle keretében végzett halottszemle során az elhalálozott gépkocsivezetőről hat, az utasáról hét fényképfelvétel készült, amelyeken két-két felvételen mindkét holttest részben ruhátlan állapotban látható.³¹

28 Be. 213. § (4) bekezdés.

29 Nyíregyházi Járásbíróság B.1058/2015. számú ügyének nyomozási iratai 271., 277. és 279.

30 Nyíregyházi Törvényszék Bf.752/2016/7. számú ítélet 4.

31 Nyíregyházi Járásbíróság B.357/2017. számú ügyének nyomozási iratai 179–191.

Ezekben az ügyekben a nemegyszer elborzasztó felvételek elkészítését – megítélésünk szerint – az országos rendőrfőkapitány 3/1998. számú utasításának mellékleteként a közlekedési balesetek és a közlekedés körében elkövetett bűncselekmény esetén követendő rendőri eljárás tárgyában kiadott szabályzat nem feltétlenül tette volna szükségessé, mivel annak 39/c. pontja szerint – egyebek mellett – „*az elhunyt személyekről, illetve feltalálási helyükről, az elhunytak értéktárgyairól*” kellett általában közeli és közvetlen felvételeket készíteni a helyszín rögzítése során. A közlekedési balesetek és a közlekedés körében elkövetett bűncselekmények esetén követendő rendőri eljárás szabályairól 2011. március 1-jei hatálybalépéssel kiadott 60/2010. (OT 34.) ORFK utasításnak (a továbbiakban: Utasítás) a képfelvétel készítésére vonatkozó következő szabályai sem feltétlenül indokolják a közlekedési balesetek áldozatait olyan méltatlan módon ábrázoló képfelvételek készítését, mihez életükben vélhetően nem járultak volna hozzá. Az Utasítás szerint ugyanis: 1) A helyszín állapotának és a baleset körülményeinek rögzítése során színes képfelvételeket kell készíteni az elhunyt személyről, illetve feltalálási helyéről.³² 2) A felvételeket úgy kell elkészíteni, hogy az áttekintő felvételeken azonosítani lehessen a közelebbi képeken részletesen ábrázolt tárgyakat (személyeket), nyomokat, anyagmaradványokat, elváltozásokat (sérüléseket) és azok elhelyezkedését.³³ 3) Az elhunyt személyt úgy kell bemutatni, hogy az alkalmas legyen a személyazonossága megállapítására, ezen túlmenően ábrázolni kell az elszenvedett sérüléseit és egyedi ismertető jegyeit is.³⁴

E rendelkezéseknek sem szükségszerű következménye tehát az általunk kifogásolhatónak tartott képfelvételek készítése. A halottszemlére azonban a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról szóló 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Rendelet) speciális rendelkezései vonatkoznak, amelynek értelmében a halottszemle a haláleset helyén vagy a holttest helyén lefolytatott szemle részeként a holttest külső vizsgálatát, a holttesten levő ruházat, valamint a holttesten és az azon levő ruházatban található dolgok vizsgálatát jelenti.³⁵ Ezt a helyszíni halottvizsgálatra vonatkozó általános szabályok szerint lehetőség szerint a haláleset helyén kell elvégezni³⁶, amelynek szakszerű elvégzéséhez nyilván szükségessé válhat a holttest levetkőztetése, ami az elhunyt emberi méltóságának tiszteletben tartása mellett – lehetőség szerint

32 Utasítás 78/f) pont.

33 Utasítás 80. pont.

34 Utasítás 83. pont.

35 Rendelet 1. § 4. pont.

36 Rendelet 12. § (5) bekezdés.

takarva és a nyilvánosság kizárásával – a hatóság feladata.³⁷ A halottvizsgálat eredményét, így – egyebek mellett – a holttesten levő sérüléseket is dokumentálni kell.³⁸ A dokumentálás azonban értelemszerűen a sérülések szakszerű leírását jelenti, amihez az általunk példaként felhozott ügyekben szerintünk szükségtelen volt a levetkőztetett holttestek lefényképezése, amelynek gyakorlatával a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt indult büntetőügyekben is találkozunk már³⁹, noha a kegyeleti jog érvényesülése nem pusztán a halott emlékének tiszteletben tartását követeli meg, hanem azt is, hogy a holttestével is ennek megfelelően bánjanak (Gyöngyösi, 2002), a halál okától és vizsgálatának körülményeitől függetlenül.

A zárt ügyiratkezelés kérdése

A kegyeleti szempont figyelembevételével is elengedhetetlen felvételkedzés esetén pedig indokoltnak tartanánk legalább az ilyen felvételek zárt kezelésének törvényi szintű biztosítását, miután a zárt adatkezelés mellett a Be. az ügyiratok zárt kezelését is lehetővé teszi, aminek a kötelezettsége olyan „*egyéb ügyiratokra is vonatkozhat, amelynek eseteit a Be. határozza meg. Így pl. zártan kell kezelni a különösen védett tanú részvételével végzett eljárási cselekménnyel kapcsolatos ügyiratokat [90. § (3) bekezdés], a Védelmi Programban résztvevő személy személyes adatait tartalmazó ügyiratokat [95. § (3) bekezdés e) pontja], a tanácsülés jegyzőkönyvét, a kisebbségi véleményen levő bíró különvéleményét és a bíróság határozatának tervezetét [447. § (2) bekezdés]. A zártan kezelt ügyiratot az ügyiratok között elkülönítetten kell kezelni, amelyet csak a bíróság és a hatóságok ismerhetnek meg. Az ilyen ügyiratot tehát a büntetőeljárás résztvevői nem ismerhetik meg, aminek a feltételeit a bíróságnak, illetve a hatóságoknak biztosítania kell*” (Fázsi, 2019). Ennek megfelelően a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2008. (VII. 8.) Korm. rendelet 12. §-ának (8) bekezdése szerint „*az eljárás ügyirataitól elkülönítetten kell kezelni azokat az iratokat, amelyek nem képezik az eljárás ügyiratainak részét.*” Ezt a lehetőséget, illetve kötelezettséget pedig megítélésünk szerint a kegyeleti érzést sértő felvételek kezelésére is indokolt lenne kiterjeszteni az

37 Rendelet 13. § (3) bekezdés.

38 Rendelet 13. § (3) bekezdés.

39 A halált okozó, foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétségének gyanúja miatt 2014. április 25-én végzett helyszíni szemle keretében tartott helyszíni halottszemle során 32 felvétel készült a munkahelyi baleset következtében elhunyt sérteztől, amelyek közül 12 – sokkoló hatású – felvételen látható ruhátlan állapotban (Kisvárdai Járásbíróság B.250/2015. számú ügyének nyomozási iratainak).

élő személyekre nézve dehonesztáló jellegű felvételek kezelésének gyakorlatához hasonlóan, csak éppen törvényi felhatalmazáson alapulóan, amire szintén találtunk példát az utóbbi időben.

2019. május 28-án a 4. számú főúton Záhony irányából Nyíregyháza felé a nyergesvontatóból és félpótkocsiból álló járműszerelvénnyel közlekedő terhelte későn észlelte az előtte haladó, balra kanyarodási szándékát jelző, de forgalmi okból álló személygépkocsit, amelynek a nyergesvontató nekiütközött. Az ütközés következtében a személygépkocsi az úttesten keresztbe fordulva a bal oldali forgalmi sávba sodródott, ahol nekiütközött a saját forgalmi sávjában szabályosan haladó tehergépkocsinak, aminek folytán az a szembejövő forgalom sávjába sodródott, ahol nekiütközött a terhelte által vezetett gépjárműszerelvény mögött, vele azonos irányban közlekedő kistehergépkocsinak, amely az útpadkára sodródott. A baleset során – a sorozatos ütközések következtében – az abban véttelen személyek közül hárman a helyszínen életüket veszítették, további három *sértett pedig súlyos, maradandó fogyatékoság kialakulásával gyógyuló sérüléseket szenvedett el*. A 2019. május 28-án tartott helyszíni szemle során 22 fényképfelvétel készült az elhunyt személyekről a balesetkor általuk viselt ruházatban, amelyek fényképmellékletként zártan kerültek elhelyezésre a nyomozás ügyiratai között.⁴⁰ Megjegyezzük, hogy helyszíni halottszemlére nem került sor ebben az esetben.

A bírósági eljárásban azonban az ilyen iratkezelésnek sajnos semmiféle jogszabályi alapja nincs. A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól (a továbbiakban: Bűsz.) ugyanis csak a tanú, valamint a büntetőügyben részt vevő sértett, vagyoni érdekelt és egyéb érdekelt vagy ezek segítőjének a törvény alapján zártan kezelendő adatait, valamint a zárt adatot tartalmazó irat zárt kezeléséről⁴¹, és a különösen védett tanú adatainak kezeléséről⁴² rendelkezik. Ehhez képest a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról szóló 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról (a továbbiakban: Beisz.) értelmezése szerint a „zártan kezelendő irat: olyan irat, amelynek zárt kezelését jogszabály rendeli el.”⁴³ Az ilyen iratok kezelése esetében „a zárt adatkezelés során a Bűsz.-ben és más jogszabályokban írt szabályoknak megfelelően kell eljárni.”⁴⁴ Ilyen jogszabály esetünkben kizárólag a Be. lehet, miután az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi XCII. törvény

40 Nyíregyházi Járásbíróság B.61/2020. számú ügyének nyomozási iratai 163–178.

41 Bűsz. 41. §.

42 Uo. 42. §.

43 Beisz. 3. § 47. pontja.

44 109. § (1) bekezdés.

3. §-ának 10a. pontja értelmében a büntetőügyben eljáró hatóságok és a bíróság bűnüldözési célú adatkezelésének törvényessége (alaptörvény-ellenesség kivételével) csak a büntetőeljárás szabályok szerint vizsgálható, így a zártan kezelendő ügyiratok köre is ennek alapján állapítható meg. Ezért utaltunk arra, hogy az előbbieken jelzett, és általunk is helyeselt ügyiratkezelési gyakorlat jogszabályi alapja pillanatnyilag nyilván hiányzik.

A megállapításaink összegzése

Mindennek figyelembevételével jutottunk az eddigiek összegzéseként arra a következtetésre, hogy a közlekedési balesetek többnyire vértlen áldozatairól a helyszínelés során a ruházatuk eltávolítása utáni felvételkészítés nyilván nem a helyszínelők kegyeleti érzésének hiányát mutatja, hanem a nem kellően szabatos szabályozás hiányosságát, illetve a helyszíni és a halottszemle szabályainak összemosódását jelzi, mivel az utóbbi eljárási cselekményre vonatkozó Rendelet a levetköztetett holttest lefénnyképezését egyáltalán nem írja elő. Ennek figyelmen kívül hagyása nem csupán a hozzátartozók kegyeleti érzését sértheti, ha a meghalt személy személyiségi jogainak a halála utáni továbbélésére gondolunk. Ezért megítélésünk szerint – az előzőekben kifejtett indokokra tekintettel – szükség lenne arra, hogy a kegyeleti jog jelentősége a Be. bizonyításra vonatkozó rendelkezései között is újra megtalálja a helyét, és ez a szempont a zárt ügyiratkezelés szabályozásában is megjelenjen, s így ne csupán az eljáró hatósági személy egyéni tapintatán múljon annak gyakorlati érvényesülése, miután az *„emberi léttel szembeni feltételen tisztelt”* (Enyedi, Fülöp, Melegh, Radványiné Novotny & Varga, 2008) mellett az embert, *„akit személy voltánál fogva megillet a méltóság, a halála után sem lehet tárgyként kezelni.”*⁴⁵

45 3296/2019. (XI. 18.) AB határozat. Indokolás [48] ABH 2019. 30. 2011.

Felhasznált irodalom

- Angyal P. (1927). *A magyar büntetőjog kézikönyve I. A becsület védelme*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai.
- Belegi J. (2019). A szemle. In Belegi J. (Szerk.), *Büntetőeljárás jog I.* (pp. 25–34). HVG-ORAC.
- Bodgál Z. & Pintér J. (1981). A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények. In Fonyó A. (Szerk.), *Magyar büntetőjog – különös rész* (pp. 19–46). BM Könyvkiadó.
- Czili Gy. & Mátyás M. (1984). *Büntetőjogi döntvénytár – Bírószági Határozatok*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó.
- Enyedi L., Fülöp Á., Melegh G., Radványiné Novotny O. & Varga T. (2008). *Közlekedési büntetőjog*. HVG-ORAC.
- Fázi L. (2019). A büntetőeljárásban kezelt adatok védelmére, a minősített adat felhasználására, továbbá az eljárás ügyiratainak megismerésére és zárt kezelésére vonatkozó szabályok. In Czine Á. (Szerk.), *Büntetőeljárás jog* (pp. 75–89). Patrocinium.
- Görög J. (2005). A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól. *Polgári jogi kodifikáció*, 7(3), 15–19.
- Gyöngyösi Z. (2002). *Az élet és test feletti rendelkezések joga*. HVG-ORAC.
- Imre M. (2005). A kegyeleti jog egyes aspektusai, valamint a kegyeleti jogsértések a nem vagyoni kártérítés tükrében. *Jogtudományi Közlöny* 60(6), 287–294.
- Károli P. (1975). A halálról, feltámadásról. In Ratkó J. (Szerk.), *Törvénytelen halottaim* (pp. 46–52). Magvető Kiadó.
- Kónya I. (2017). A kegyeletstértés. In Kónya I. (Szerk.), *Magyar Büntetőjog – Kommentár a gyakorlat számára I.* (pp. 5–12). HVG-ORAC.
- Petrik F. (2013). Személyiségi jogok. In Welmann Gy. (Szerk.), *Polgári jog – Bevezető és záró rendelkezések – Az ember mint jogalany – Öröklési jog* (pp. 69–79). HVG-ORAC.
- Popovics B. (Szerk.) (1962). *A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Tokaji G. (1984). *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Törő K. (1991). Ellentmondások a kegyeleti jog szabályozásában és megítélésében. *Jogtudományi Közlöny*, 46(11-12) 276–280.
- Zlinszky J. (2005). A kegyelet magánjogi kérdései – személyi jog, vagyoni jog, és kötelezettség. *Polgári jogi kodifikáció*, 7(3) 12–15.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Sírról loptak*. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/sirrol-loptak>

Alkalmazott jogszabályok

100/2008. (VII. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól
1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyvről
1914. évi XLI. törvénycikk a becsület védelméről
1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről
2011. évi XCII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról
Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fázszi L. & Fekete M. (2022). Kegyeleti kérdések a büntetőjogban. *Belügyi Szemle*, 70(5), 927–941. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.5.3>